

بررسی چالش‌های پیاده‌سازی لایحه مدیریت تعارض منافع در خدمات عمومی مطالعه موردی سازمان نظام مهندسی کشور

رسول حیدری مهارلویی^{۱*}، محمدحسین صبحیه^۲

- ۱- دانشجوی دکتری مدیریت پروژه و ساخت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس
- ۲- دانشیار گروه مدیریت پروژه و ساخت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس

*rasoulheydari@alumni.ut.ac.ir

ارسال: اردیبهشت ماه ۱۴۰۰ پذیرش: خرداد ماه ۱۴۰۰

چکیده

تعارض منافع حالت و وضعیتی است که شخص یا اشخاص، از یک طرف در مقام و مسئولیت مورد اعتماد دیگران قرار می‌گیرند و از طرف دیگر خود دارای منافع شخصی یا گروهی مجزا و در تقابل و تعارض با مسئولیت مورد نظر هستند. به بیان دیگر، فرد به صورت ناخواسته و در حالت بی‌طرفی در شرایطی قرار می‌گیرد که میان منافع شخصی و حرفه‌ای او تضاد ایجاد شود. دولت دوازدهم پیش‌نویس لایحه «مدیریت تعارض منافع در خدمات عمومی» را باهدف افزایش اعتماد عمومی به مقامات، مسئولان و کارمندان و بهبود اداره کشور، ارائه نمود که در بند ۵ ماده ۲ این لایحه رؤسا، مدیران، اعضای هیئت‌مدیره و کارکنان سازمان نظام مهندسی را مشمول این لایحه پیش‌بینی شده است. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته طی این تحقیق، ساختار مختلط دولتی- غیردولتی سازمان نظام مهندسی نیازمند دقت نظری خاص در تنظیم قانون مرتبط با تعارض منافع دارد که می‌تواند لایحه مذکور موردبررسی و بازبینی قرار گیرد.

کلمات کلیدی: تعارض منافع، سازمان نظام مهندسی کشور، لایحه مدیریت تعارض منافع، خدمات عمومی.

۱- مقدمه

تعارض منافع شرایطی است که در آن افراد یا نهادها (که می‌تواند دولت، رسانه، کسب و کار یا سازمان مدنی باشد) مواجه با انتخاب بین وظایف خود و منافع شخصی‌شان می‌گردند. این شرایط در هر سازمان و هر فردی در موقعیت‌های مختلف امکان ظهور دارد. سازمان نظام مهندسی ساختمانی یک نهاد غیرانتفاعی می‌باشد که بر اساس قانون، وضع مقررات ملی ساختمان به منظور اطمینان از ایمنی، بهداشت، بهره‌دهی مناسب، آسایش و صرفه اقتصادی و اجراء و کنترل آن در جهت حمایت از مردم به‌عنوان بهره‌برداران از ساختمان‌ها و فضاهای شهری و ابنیه و مستحذات عمومی و حفظ و افزایش بهره‌وری منابع مواد و انرژی و سرمایه‌های ملی با بر عهده دارد. بستر کار این سازمان در تعامل به سایر ذی‌نفعان به نحوی می‌باشد که دارای پیچیدگی‌های ساختاری می‌باشد. به دلیل عدم شفافیت وظایف، اختیارات و مسئولیت‌ها و همچنین نبود قوانین مشخص برای پیش‌گیری از تعارض منافع مشکلات عدیده در

این حوزه ایجاد شده است. به نحوی که فعالیت‌های این سازمان کلیدی در چند سال اخیر تحت تأثیر تبعات بروز تعارض منافع قرار گرفته است.

دولت دوازدهم پیش‌نویس لایحه «مدیریت تعارض منافع در خدمات عمومی» باهدف افزایش اعتماد عمومی به مقامات، مسئولان و کارمندان و بهبود اداره کشور، پیشگیری از تأثیر ناروای منافع شخصی دولت بر کیفیت و نحوه انجام وظایف و استفاده از اختیارات قانونی، افزایش شفافیت در امور عمومی جامعه و ارتقاء پاسخگویی، ارتقای سلامت نظام اداری و پیشگیری از فساد و حمایت از عدالت رویه‌ای و ارتقای کارآمدی نظام را ارائه داد که نشان از اهمیت این موضوع در سطح بالای نیازها و ضرورت‌های کشور می‌باشد. بند ۵ ماده ۲ این لایحه، رؤسا، مدیران، اعضای هیئت مدیره و کارکنان سازمان نظام‌مهندسی را مشمول این لایحه برشمرده است. از طرف دیگر با توجه به اهمیت این موضوع و تبعات بروز تعارض منافع، دستورالعمل اجرایی منع پذیرش همزمان اموری که واجد زمینه و یا متضمن منافع متعارض است از سوی وزارت راه و شهرسازی در ۱۳۹۶/۱۱/۵ تهیه و ابلاغ گردید. این مقاله پس از معرفی تعارض منافع و انواع آن، ریشه‌های و عوامل بروز آن و همچنین معرفی سازمان نظام‌مهندسی، و لایحه مدیریت تعارض منافع در خدمات عمومی در انطباق با ساختار سازمان نظام مهندسی مورد بر اساس شرایط موجود مورد بررسی قرار داده است.

۲- مرور ادبیات موضوع

تعارض منافع موضوعی است که به‌طور عینی اتفاق می‌افتد. تعارض منافع یا تعارض علایق گاه به حالت و وضعیتی اطلاق می‌شود که شخص یا اشخاصی وجود داشته باشند که از یکسو در مقام و موقعیت محتاج به اعتماد قرار می‌گیرند، و از سوی دیگر خود دارای منافع شخصی یا گروهی مجزا و در تقابل و تعارض با مسئولیت موردنظر هستند.

۲-۱- تعریف تعارض منافع

گاهی فردی به‌صورت ناخواسته و در حالت بی‌طرفی در شرایطی قرار می‌گیرد که میان منافع شخصی و حرفه‌ای او تضاد ایجاد شده است؛ گاه زمانی نمایان می‌شود که مسئولیت یک‌طرف در قبال طرف دومی این محدودیت را برای وی به وجود می‌آورد که بتواند مسئولیت خود را به‌طرف سوم محول کند [۱] و گاه نیز موقعیت شخصی فرد، تحت تأثیر موقعیت عمومی او قرار می‌گیرد. در جدول شماره یک، به برخی از تعاریف‌های دیگر تعارض منافع اشاره گردیده است [۲].

جدول ۱- برخی از تعاریف تعارض منافع

ردیف	سازمان/نهاد	تعریف
۱	سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی (OECD)	تعارض منافع، تعارضی میان وظایف دولتی و منافع خصوصی مأمورین دولتی تعریف می‌کند، به‌طوری که این منافع می‌تواند به‌صورت ناصحیحی وظایف آن‌ها را تحت تأثیر قرار دهد [۳].
۲	سازمان شفافیت بین‌الملل	تعارض منافع را شرایطی است که در آن افراد یا نهادها (که می‌تواند دولت، رسانه، کسب‌وکار یا سازمان مدنی باشد) مواجه با انتخاب بین وظایف خود و منافع شخصی‌شان می‌گردند [۴].
۳	طرح نامه کمیسیون اروپا ^۱	مفهوم تعارض منافع باید دربرگیرنده تمامی حالت‌هایی باشد که در آن کارکنان پیمانکار یا سایر ارائه‌کنندگان خدمات دخیل در فرآیند، دارای منفعت شخصی از نتیجه این قرارداد بوده، به‌گونه‌ای که بی‌طرفی و عملکردشان را به‌طور ناصوابی تحت تأثیر قرار دهد [۵].
۴	پیش‌نویس لایحه مدیریت تعارض منافع در خدمات عمومی	تعارض منافع عبارت است از تعارض منافع شخصی مشمولان این قانون با انجام بی‌طرفانه و بدون تبعیض وظایف و اختیارات قانونی آن‌ها.

تعارض منافع مجموعه‌ای از شرایط است که موجب می‌شود تصمیمات و اقدامات حرفه‌ای، تحت تأثیر یک منفعت ثانویه قرار گیرد [۶]. راهنمای سازمان توسعه و همکاری اقتصادی نیز، تعارض منافع را تعارضی میان وظایف دولتی و منافع خصوصی مأمورین دولتی تعریف می‌کند، به‌طوری که این منافع بتواند به‌صورت ناصحیحی وظایف آن‌ها را تحت تأثیر قرار دهد [۷].

^۱ EUROPEAN COMMISSION

۲-۲- انواع تعارض منافع

مسئله تعارض منافع می تواند در حالت های مختلف رخ دهد. بدین ترتیب که گاهی افراد حقیقی یا حقوقی به خاطر جایگاهی که در حاکمیت دارند دچار این مسئله می شوند بدین ترتیب این دو نوع از تعارض منافع به ویژگی های شخصی افراد یا سازمان ها مرتبط می شوند. دسته دیگری از تعارض منافع را می تواند بر اساس جایگاه هایی که می تواند منجر به تعارض منافع شود معرفی کرد بدین معنا که گاهی ساختارهای نهادی حاکمیت به گونه ای طراحی شده است که اگر هر شخصی را در آن موقعیت قرار دهیم در معرض تعارض منافع قرار می گیرد و به تعبیری تعارض منافع در ابعاد نهادی به وجود آمده است. با توجه به این توضیحات مسئله تعارض منافع را می توان به دودسته ذیل تقسیم کرد [۸].

۱. **تعارض منافع شخص محور:** در این حالت، به علت برخی ویژگی های مربوط به شخص قرار گرفته در مناصب حاکمیتی (روابط خانوادگی، روابط سهامداری، اشتغال و...)، منافع شخص در تعارض با منافع حاکمیت و عموم مردم قرار می گیرد. نوع دیگری از تعارض منافع شخصی را می توان ناشی از ساختار و قواعدی دانست که افراد در آن قرار می گیرند. به عنوان مثال طبق قواعد سازمانی ممکن است تعیین مبلغ حقوق و مزایای مدیران به عهده خودشان باشد.
  ۲. **تعارض منافع سازمان محور:** این حالت شبیه به تعارض منافع شخص محور است، ولی در مورد منافع یک سازمان مصداق پیدا می کند. به طوری که به علت ویژگی های مرتبط با سازمان مانند فعالیت های شرکت های وابسته به سازمان یا خدماتی که سازمان ارائه می کند منافع سازمان در تعارض با منافع حاکمیت قرار می گیرد.
- در بررسی تعارض منافع در سازمان های مختلف تفکیک این دو نوع تعارض منافع می تواند به تحلیل و ریشه یابی بهتر علل بروز تعارض منافع و راهکارهای جلوگیری از آن کمک نماید.

۲-۳- ریشه های و عوامل بروز تعارض منافع

نیاز است که مشخص شود که در هر یک از مواضع تعارض منافع، چه عاملی موجب ایجاد تعارض منافع شده است، تا بتوان راهکارهای متناسب با آن طراحی نمود. در تحقیقات مختلف از عوامل تحریک ایجاد تعارض در سازمان ها می توان به ۱- رقابت برای پاداش، ۲- تعارض در ایفای وظایف، ۳- نقص در ارتباطات کارمندان با هم و با سازمان ها، ۴- تعارض در موقعیت ها [۸]، ۵- اهدای پاداش و جبران خسارت مستقیم و غیرمستقیم، ۶- اعطای هدیه توسط خود افراد ذینفع، ۷- معاملات مالی بین مؤسسه ی خیریه، مدیران و کارمندان آن به عنوان مصادیقی از تعارض منافع اشاره کرد [۹].

بر اساس گزارش دفتر مطالعات اقتصاد مجلس شورای اسلامی [۱۰] عوامل ایجاد کننده تعارض منافع را می توان به دو دسته تقسیم بندی نمود که در جدول شماره دو، آورده شده است.

جدول ۲- عوامل ایجاد کننده تعارض منافع

عوامل نهادی	عوامل فردی
	۱. ارتباطات سهامداری یا مالکیت شرکت های مرتبط با تصمیم گیری
۱. اتحاد قاعده گذار و مجری قواعد	۲. اشتغال همزمان
۲. اتحاد ناظر و منظور (نظارت شونده)	۳. دریافت هدیه از نهادهای قاعده پذیر
۳. تعارض درآمد و وظایف	۴. ارتباطات خویشاوندی
۴. تعارض وظایف	۵. ارتباطات پساشرقی و مسئله درب گردان
	۶. انگیزه های سیاسی، منطقه ای و سلیقه ای

در حال بررسی و تشخیص تعارض منافع اقتصادی بسیار راحت تر از بررسی تشخیص تعارض منافع غیراقتصادی است. منافع غیراقتصادی که گاهی منافع خصوصی (private interests) نیز نام گذاری می گردد ممکن است به دلایل شخصی، سیاسی، عقیدتی، دانشگاهی و یا حتی مذهبی رخ دهد.

۲-۴- راه‌حل‌های جلوگیری و برخورد با تعارض منافع

بر اساس گزارش دفتر مطالعات اقتصاد مجلس شورای اسلامی [۱۱] راهکارهای ناظر به اشخاص حقیقی یا حقوقی برای پیشگیری و مدیریت تعارض را می‌توان به صورت جدول شماره ۳، تقسیم‌بندی نمود:

جدول ۳- راهکارهای ناظر به اشخاص حقیقی یا حقوقی برای پیشگیری و مدیریت تعارض

<p>اعلام منافع مالی:</p> <ul style="list-style-type: none"> - اعلام درآمدهای شخصی یا خانوادگی و هدایای دریافتی - اعلام دارایی‌های شخصی و خانوادگی <p>اقرار به وجود تعارض منافع:</p> <ul style="list-style-type: none"> - اعلام وجود منافع شخصی در زمان مدیریت و انعقاد قراردادها - اعلام وجود منافع شخصی در زمان تصمیم‌گیری و رأی‌گیری - اعلام وجود منافع شخصی در هنگام ارائه مشاوره سیاستی <p>اعمال محدودیت:</p> <ul style="list-style-type: none"> - محدودیت برای شغل دوم - محدودیت فعالیت در بخش خصوصی و NGO ها پس از ترک مشاغل حاکمیتی - محدودیت‌ها و کنترل هدایا - امتناع از مشارکت در تصمیم‌گیری در شرایط تعارض منافع - محدودیت‌های شخصی و خانوادگی مالکیت شرکت‌های خصوصی - بی‌بهره سازی مالی مسئولین از نتایج سیاست‌گذاری‌شان 	راهکارهای عمومی
<ol style="list-style-type: none"> ۱. متأثر کردن قاعده گذار از نتایج اجرای قواعد یا تفکیک قاعده گذار و مجری ۲. تفکیک ناظر و نظارت شونده و قاضی و متهم ۳. برطرف کردن تعارض بین درآمدها و وظایف سازمان‌ها ۴. برطرف کردن تعارض بین وظایف یک سازمان ۵. تغییر قواعد در فرآیندهای کارشناس محور (امضای طلایی) 	راهکار تغییر ساختاری قواعد

۳- پیشینه تحقیق

۳-۱- تعارض منافع و برخورد با آن در قوانین و مقررات

در سال ۱۹۸۸، دادگاه انتاریو در کانادا موقعیت تعارض منافع را ارتباط منافع شخصی افراد با وظیفه‌ی حرفه‌ای آنان که سبب ایجاد نگرانی معقولی از تحت تأثیر قرار گرفتن اقدامات حرفه‌ای باشد تعریف کرد. وجود تعارض منافع نیاز به اثبات تأثیر حقیقی منافع شخصی روی کار حرفه‌ای ندارد، بلکه وجود یک منفعت ثانویه به تنهایی کفایت می‌کند [۱۲].

بر اساس نظریه‌ی تامسون تعارض منافع عبارت است از: مجموعه شرایطی که در آن تصمیم حرفه‌ای در مورد یک هدف اولیه تحت تأثیر یک منفعت ثانویه قرار گیرد [۱۳].

در قانون ایران تعریف دقیق و شفاف از تعارض منافع در دست نیست، ولی واضح است که در بسیاری از مشاغل حرفه‌ای اجتناب از بروز تعارض منافع امکان‌پذیر نیست. برای مثال، تعارض میان منافع شخصی و عمومی وکلا، مدیران بیمه، اعضای هیأت علمی، محققان و پزشکان. زمانی که در تعامل گروه‌ها یکی یا هر دو طرف از تعارض صدمه ببینند یا از آن مطلع شوند، تمایل به مقابله و مخالفت، به صورت عملی به اتخاذ روش‌هایی برای مقابله منجر خواهد شد.

۳-۲- مقابله با تعارض منافع و برخورد با آن در کشورهای مختلف

تعارض منافع در غالب کشورهای و در عرصه‌های گوناگون مطرح می‌شود. از این رو، سیاست‌ها در عرصه‌ی حقوق، مقررات متعددی برای پرهیز یا حل آن وضع بر شمرده است؛ از جمله پنج شیوه‌ی رقابت، همکاری، اجتناب، مصالحه و گاه ترجیح دادن منافع افراد بر منافع خود [۱۴].

کشور کانادا در زمینه‌ی سازوکارهای نظارتی، مجموعه‌ای تحت عنوان کمیسیون خدمات دولتی راه‌اندازی کرده که از منافع عمومی پاسداری می‌کند. مطابق قانون تعارض منافع در سمت‌های دولتی، قرارداد یا مزایای اعطاشده به کارمندان، باید مورد تأیید عمومی بوده و افراد به‌طور برابر از آن برخوردار باشند [۱۵]. هر بار که تغییر بزرگی در امور شخصی یا وظایف رسمی مسئولان دولتی کانادا رخ می‌دهد، آن‌ها باید در صورت وجود تعارض منافع اعم از واقعی، آشکار یا بالقوه، مراتب را به‌صورت محرمانه گزارش دهند [۱۶]. در امریکا کدهای اخلاقی، مقامات و کارمندان دولت را از اقداماتی نظیر رأی دادن، صحبت کردن یا هرگونه اقدامی که نفعی مستقیم و غیرمستقیم برای خودش یا هر یک از اعضای خانواده‌اش دارد منع نموده و مقامات دولتی از کسب هرگونه منفعت مالی، درگیر شدن در کسب و کار، مناقصه و استخدام، معامله و فعالیت‌های واحد بهره‌برداری شخصی ممنوع‌اند [۱۷].

با توسعه این مقوله، در کالیفرنیا و ایالت ویسکانسین قانونی تصویب شده است که کارمندان دولت را به اجتناب از منافع اقتصادی و ممنوعیت شرکت در مسائلی که برای آنان نفع اقتصادی دارد ملزم می‌کند. این قانون کارمندان را در صورت داشتن نفع شخصی، از شرکت در امور دولتی منع می‌کند [۱۸].

از دیگر متون قانونی راجع به تعارض منافع می‌توان به قانون تعارض منافع کارمندان شهرداری امریکا اشاره کرد که در آن، محدودیت‌هایی برای کارکنان شهرداری در مورد آنچه ممکن است در انجام کار، پس از ساعات کار و بعد از ترک خدمات عمومی اتفاق افتد، وضع شده است. پرداخت پول به کارکنان شهرداری، مقامات منتخب، داوطلبان و مشاوران، با استناد به قانون مذکور پیگیری می‌شود که در آن رشاء و ارتشا ممنوع است؛ در نهایت، یک کارمند شهرداری امکان استفاده از هیچ پاداشی در قبال اقدامات ناشی از سمت رسمی خود را ندارد [۱۹].

در کشور فرانسه قواعدی وضع شده که هدف آنها، حفظ و تقویت اعتماد به نفس کارمندان و جلب اعتماد عمومی است. کارمندان باید از دریافت هر نوع منفعت مالی بدون تفهیم و تفهم علت اصلی آن خودداری کنند. هیچ‌یک از کارمندان نباید با داشتن نفع مالی در یک شرکت به انعقاد قراردادی با آن مبادرت ورزند [۲۰].

۳-۳- میزان فراگیری استفاده از ابزارهای پیشگیری از تعارض منافع

اگرچه سیاست‌های مدیریت تعارض منافع در کشورهای مختلف متفاوت و گسترده است، اما می‌توان گفت بخشی از این سیاست‌ها به‌عنوان راهکارهای عمومی مدیریت تعارض منافع مورد توافق اکثر کشورها قرار گرفته و به‌صورت عمومی در بسیاری از کشورها به اجرا درآمده است. سیاست‌های عمومی مورد استفاده را می‌توان به دودسته اعمال محدودیت و اعلان عمومی تقسیم کرد.

الف) محدودیت: بنا بر گزارش بانک جهانی [۲۱]، محدودیت‌های اعمالی دارای رتبه‌بندی مختلفی است. این محدودیت‌ها از ممنوعیت اشتغال در بنگاه‌های خصوصی گرفته تا محدودیت‌های پیچیده‌تری مانند قرار دادن حد برای سهام یا دریافت حق مشاوره گسترده است. با این حال در اکثر کشورهای بررسی شده این نوع، محدودیت‌ها اعمال شده است. بر اساس وضعیت ۹۰ کشور مطالعه شده توسط بانک جهانی، در جدول شماره چهار، میزان درصد کشورهایی که حداقل یکی از انواع محدودیت‌ها را برای مشاغل حاکمیتی وضع کرده‌اند نشان می‌دهد.

جدول ۴ - درصد کشورهایی که در آن‌ها محدودیت‌هایی برای مسئله تعارض منافع اعمال می‌شود

شخصیت	درصد
همسر و فرزندان	۴۷
کارمندان	۹۴
نمایندگان مجلس	۹۷
وزرا	۹۶
مقامات بلندپایه	۸۷

محدودیت‌های اصلی اعمال شده برای کارکنان حاکمیت پیرامون موضوع اشتغال در بخش خصوصی، در کشورهای مختلف را می‌توان در چهار دسته زیر عنوان کرد.

چگونگی اعمال قواعد مدیریت تعارض منافع برای عناوین مختلف حاکمیتی مانند رئیس دولت، وزرا، نمایندگان مجلس، کارکنان دولت برای موضوعات مربوط به مقررات ناظر بر اشتغال پس از ترک پست حاکمیتی، مالکیت شرکت خصوصی یا نگهداری سهام و مقررات ناظر بر دریافت هدیه، در کشورهای مختلف در جدول زیر آمده است. همچنین، اطلاعاتی در رابطه با اینکه آیا مسئولی برای اجرای قواعد فوق تعیین شده است یا خیر و نوع جرمه‌های در نظر گرفته شده و اشخاص مشمول هر یک از جرمه‌ها (رئیس دولت، وزرا، نمایندگان مجلس، کارکنان و خانواده مسئولین) ارائه شده است.

ب) اعلان عمومی: دسته دیگری از سیاست‌های پیشگیری از تعارض منافع شخص محور برای کارمندان دولت تحت عنوان اعلام منافع و اعلام تعارض منافع معرفی می‌شوند. بنا به گزارش بانک جهانی، سیاست اصلی دیگری که به منظور مقابله با موضوع تعارض منافع استفاده می‌شود الزام افشای مقدار واقعی دارایی‌ها، مقدار و منبع درآمدها، سهام و پول نقد و حساب‌های بانکی است [۲۲].

۳-۴- تعارض منافع و برخورد با آن در حقوق ایران

در نظام حقوقی ما، بدون اینکه نامی از تعارض منافع برده شود مضمون آن، به طور پراکنده، در برخی قوانین و مقررات مورد توجه واقع شده است. در حوزه قضایی، از همان زمان که قوانین آیین دادرسی در ایران تصویب شده است مقرراتی نیز برای موارد تعارض منافع پیش‌بینی شده است. این رویه، کم‌وبیش، در مورد مراجع رسیدگی به تخلفات اداری یا انتظامی نیز رعایت شده است. علاوه بر این، قوانین متعدد دیگری به طور مستقیم یا غیرمستقیم به ممنوعیت یا تحدید اقداماتی پرداخته‌اند که به طور غیرمستقیم با تعارض منافع مرتبط هستند.

لایحه قانونی راجع به منع مداخله وزراء و نمایندگان مجلسین و کارمندان دولت در معاملات دولتی و کشوری مصوب ۱۳۳۷، قانون ممنوعیت اخذ پورسانت در معاملات خارجی مصوب ۱۳۷۲، قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل مصوب ۱۳۷۳، قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶، قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۸۷، قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴، قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد مصوب ۱۳۹۰ و قانون رسیدگی به دارایی مقامات، مسئولان و کارگزاران جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۱ از این زمره‌اند.

با وجود این، در قوانین مذکور، هدف اصلی، پیشگیری از تعارض منافع یا مدیریت آن نبوده و عمدتاً با رویکرد کیفری و جرم‌انگاری به برخی از مصادیق تعارض منافع توجه شده است. بستر کلی این قوانین، پیشگیری از فساد یا برخورد با فساد است در حالی که تعارض منافع با فساد یکی نیست. بخش مهمی از مصادیق تعارض منافع به ویژه تعارض منافع مقامات، مسئولان و کارگزاران سیاسی و مقررات گذار، تعارض منافع دارندگان وظایف و اختیارات کنترلی، نظارتی و بازرسی و دارندگان وظایف و اختیارات محاسباتی، ارزیابی، ارزشیابی و ممیزی، تعارض منافع اشخاصی که همزمان راجع به موضوعات مشابه به مقامات یا واحدهای مشابه یا متناظر اجرایی، پژوهشی، مشورتی و سیاست‌گذاری مشاوره می‌دهند، اشخاصی که وظیفه صدور هر نوع گواهی یا مجوز بر عهده آن‌ها گذاشته شده است، اشخاصی که طبق قانون، مجاز به تصدی مشاغل یا سمت‌های متعدد هستند، اشخاصی که امور متقاضیان خدمت را به دفتر یا

موسسه خصوصی یا هر محل دیگری که در آن، سهم یا ذی‌نفع هستند ارجاع می‌دهند، اشخاصی که از اختیار اعطای کمک به افراد، سازمان‌ها و مؤسسات غیردولتی برخوردارند و برخی دیگر از حوزه‌های مهم تعارض منافع، در این قوانین، مورد توجه واقع نشده‌اند. افزون بر این، سازوکار مناسبی برای شناسایی و مدیریت انواع تعارض منافع تدارک دیده نشده است. در عین حال، باهدف پیشگیری از بروز تعارض منافع، قوانین ایران سازوکارهایی را نیز برای پیشگیری از فساد در میان مقامات ارشد دولتی پیش‌بینی کرده است. برابر اصول ۱۴۱ و ۱۴۲ قانون اساسی نیز بروز تعارض منافع به‌عنوان یکی از مهم‌ترین خاستگاه‌های فساد مالی و اداری مورد هدف قرار گرفته است. علاوه بر این، قانون منع کارکنان دولت از مداخله در معاملات دولتی و در این زمینه، جرم‌انگاری مجازات‌های کیفری پیش‌بینی نموده است [۲۲].

۳-۵- معرفی سازمان نظام‌مهندسی کشور

سازمان نظام‌مهندسی، سازمانی غیردولتی است که در جهت تحقق قانون نظام‌مهندسی و کنترل ساختمان مصوب سال ۱۳۷۴ به‌صورت رسمی با اهداف و خط‌مشی زیر تأسیس گردید:

۱. تقویت و توسعه فرهنگ و ارزش‌های اسلامی در معماری و شهرسازی.
  ۲. تنسيق امور مربوط به مشاغل و حرفه‌های فنی و مهندسی در بخش‌های ساختمان و شهرسازی.
  ۳. تأمین موجبات رشد و اعتلای مهندسی در کشور.
  ۴. ترویج اصول معماری و شهرسازی و رشد آگاهی عمومی نسبت به آن و مقررات ملی ساختمان و افزایش بهره‌وری.
  ۵. بالا بردن کیفیت خدمات مهندسی و نظارت بر حسن اجرای خدمات.
  ۶. ارتقای دانش فنی صاحبان حرفه‌ها در این بخش.
  ۷. وضع مقررات ملی ساختمان به منظور اطمینان از ایمنی، بهداشت، بهره‌دهی مناسب، آسایش و صرفه اقتصادی و اجراء و کنترل آن در جهت حمایت از مردم به‌عنوان بهره‌برداران از ساختمان‌ها و فضاهای شهری و ابنیه و مستحقات عمومی و حفظ و افزایش بهره‌وری منابع مواد و انرژی و سرمایه‌های ملی.
  ۸. تهیه و تنظیم مبانی قیمت‌گذاری خدمات مهندسی.
  ۹. الزام به رعایت مقررات ملی ساختمان، ضوابط و مقررات شهرسازی و مفاد طرح‌های جامع و تفصیلی و هادی از سوی تمام دستگاه‌های دولتی، شهرداری‌ها، سازندگان، مهندسين، بهره‌برداران و تمام اشخاص حقیقی و حقوقی مرتبط با بخش ساختمان به‌عنوان اصل حاکم بر کلیه روابط و فعالیت‌های آن‌ها و فراهم ساختن زمینه همکاری کامل میان وزارت مسکن و شهرسازی، شهرداری‌ها و تشکل‌های مهندسی و حرفه‌ای و صنوف ساختمان.
  ۱۰. جلب مشارکت حرفه‌ای مهندسان و صاحبان حرفه‌ها و صنوف ساختمانی در تهیه و اجرای طرح‌های توسعه و آبادانی کشور.
- بر اساس قانون مذکور، ساختار این سازمان متشکل از بخش‌های مختلفی می‌باشد که در جدول ۵، توضیح داده شده است.

جدول ۵- ارکان سازمان نظام‌مهندسی منطبق با قانون نظام‌مهندسی و کنترل ساختمان

رکن	توضیحات
هیأت عمومی سازمان نظام‌مهندسی ساختمان	متشکل از کلیه اعضای اصلی هیأت مدیره سازمان‌های استان در سطح کشور
شورای مرکزی سازمان	متشکل از ۲۵ نفر عضو اصلی و ۷ نفر عضو علی‌البدل معرفی شده از سوی هیأت عمومی و انتخاب توسط وزیر مسکن و شهرسازی برای مدت ۳ سال
مجمع عمومی سازمان استان	متشکل از تمامی اشخاص حقیقی عضو دارای حق رأی سازمان
هیأت مدیره	انتخاب از سوی مجمع عمومی سازمان استان از بین اعضای داوطلب واجد شرایط برای یک دوره سه‌ساله بین ۵ و ۲۵ نفر متناسب با تعداد اعضا
هیأت رئیسه	متشکل از یک رئیس، دو نایب‌رئیس و یک دبیر متشکل از یک رئیس، دو نایب‌رئیس و یک دبیر

بازرسان	در اولین جلسه فوق العاده مجمع عمومی و به پیشنهاد هیأت مدیره
شورای انتظامی	متشکل از یک نفر حقوقدان به معرفی رئیس دادگستری استان و دو یا چهار نفر مهندس خوشنام به معرفی هیأت مدیره و با حکم شورای مرکزی سازمان نظام مهندسان ساختمان برای مدت سه سال

۳-۶- سایر متولیان درگیر در اجرای ساخت و ساز شهری

علاوه بر سازمان نظام مهندسی کشور، شهرداری و وزارت مسکن و شهرسازی سازمان‌ها و نهادهای دیگری نیز در ساخت و ساز شهری دارای مسئولیت و اختیار می‌باشند که به صورت خلاصه اهم وظایف آن‌ها در جدول ۶، تشریح گردیده است.

جدول ۶- متولیان درگیر در اجرای ساخت و ساز شهری و وظایف آن‌ها

ردیف	متولیان	شرح مسئولیت
۱	شهرداری	کنترل ساخت و ساز در محدوده شهر مسئولیت صدور پروانه ساخت و نظارت بر رعایت مفاد آن
۲	وزارت مسکن و شهرسازی	نظارت عالی صدور پروانه اشتغال به کار مهندسی و پروانه اشتغال به کاردانی
۳	وزارت کار و امور اجتماعی	صدور پروانه مهارت فنی
۴	نظام مهندسی (ماده ۱۵ ق.ن.م)	نظارت بر عملکرد مهندسان (طراح- ناظر- مجری)
۵	کمیسیون ماده ۱۰۰ شهرداری	رسیدگی به تخلفات ساختمانی
۶	شورای انتظامی نظام مهندسی	رسیدگی به تخلفات مهندسان
۷	دیوان عدالت اداری	رسیدگی به شکایات علیه دستگاه‌های دولتی و کمیسیون ماده ۱۰۰
۸	کمیسیون ماده ۵	بررسی و تصویب تغییرات در طرح تفصیلی شهر
۹	مجری و ناظر	مسئولیت رعایت کیفیت و ایمنی
۱۰	اداره کار	متولی سازمانی رعایت ایمنی و مفاد قانون کار
۱۱	مهندسان (حقیقی و حقوقی پایه ۱- ۲- ۳)	طراحی- اجرا (مجری)- نظارت- طرح و اجرا
۱۲	شورای عالی معماری و شهرسازی	تدوین ضوابط مربوط به شهرسازی

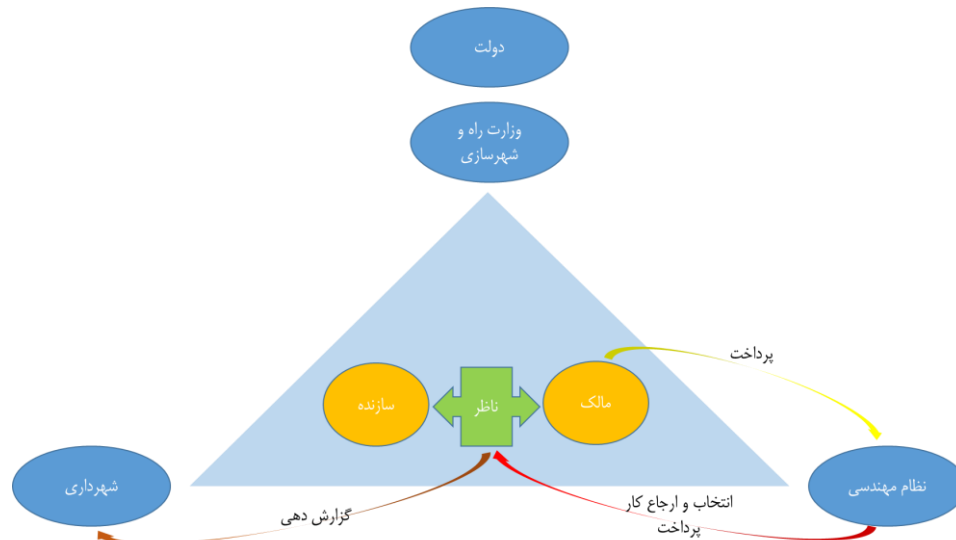
۴- روش تحقیق

از لحاظ روش شناسی با توجه به ماهیت موضوع، در مقاله حاضر مقصد نهایی با طرح سؤال پژوهش، مطرح شده و نیازی به فرضیه سازی احساس نشده است زیرا برخی از موضوعات مورد نظر برای پژوهش، به ویژه موضوعات تحلیلی یا مروری به دلیل ماهیت موضوع، نحوه گردآوری داده‌ها و شرایط متغیرهای مورد مطالعه نمی‌توان با روش‌های معمول تحقیق آزمایشی، همبستگی، پیمایشی و ... مورد بررسی قرار داد. در نتیجه گردآوری داده می‌طلبد که روش‌های مناسب برای آن‌ها تعیین شود. مقاله حاضر از آنجایی که به دنبال پاسخ "چيست" است و به دلیل نقد منابع مورد بررسی که نیازمند تجزیه و تحلیل است، یک مقاله تحلیلی محسوب می‌شود. نقش تحلیل در این مقاله از این بحث است که نویسندگان بر پایه قرائن و امارات و اشارات موجود درباره چالش‌های تعارض منافع در نظام مهندسی کشور از منظر قوانین کشور به استنباط می‌پردازند، لذا در مقاله حاضر مثل محققین علوم پایه، مشاهده سیستم صورت نگرفته، بلکه از مقوله نقد استفاده شده است. لذا از لحاظ نوع و ساختار، یک پژوهش سندی- تحلیلی محسوب می‌شود [۲۳].

۵- بررسی و تحلیل تعارض منافع در نظام مهندسی

ساختار اجرایی انجام وظایف سازمان نظام مهندسی در بستر روابط بین ذی‌نفعان کلیدی در تصویر شماره یک، قابل مشاهده می‌باشد:

شکل ۱- روابط حاکم بین ذی‌نفعان کلیدی در اجرای پروژه‌های شهری (منبع مالف مقاله)

همان‌طور که در تصویر فوق مشخص می‌باشد، آنچه سازمان نظام‌مهندسی انجام می‌دهند کنترل ساختمان که وظیفه قانونی وی می‌باشد نیست. لذا، شکل کار بدین قرار درآمده است که مالک پول را می‌پردازد بدون آنکه در انتخاب ناظر حقی داشته باشد. ناظر را سازمان نظام‌مهندسی انتخاب می‌کند که گزارش به شهرداری بدهد. مطابق با وظایف معرفی شده برای شهرداری‌ها، این سازمان مسئول کنترل ساختمان می‌باشند. شهرداری‌ها هم باید مستقیماً ساختمان را کنترل کنند و اگر این ساختمان‌ها ضعف قوه مهندسی داشته باشند، باید بتوانند از خدمات مهندسان به‌عنوان بازرس ساختمان استفاده کنند. این بازرس نباید همان کسی باشد که توسط مالک برای نظارت انتخاب شده است. بنابراین ما باید بازرسان مستقلی در اختیار داشته باشیم که در اختیار شهرداری باشند و بتوانند از حسن اجرای ساختمان اطمینان حاصل کرده و از منافع عمومی حفاظت کنند. در ساختار موجود بازرس و ناظر یکی بودند و کسی که می‌خواست منافع کارفرما را حفظ کند، همان کسی بود که حافظ منافع عمومی و شهرداری بود. این تضاد منافع باعث اشکالات بسیاری در حوزه ساخت‌وساز در ایران شد.

از طرف دیگر برخی مهندسان و مسئولان سازمان‌های عمومی و دولتی به تدریج علاقه‌مند شدند که در سطح مدیریت سازمان‌های نظام‌مهندسی ساختمان استان‌ها حضور پیدا کنند و رسماً دو سوی میز بنشینند و تعارض منافع دیگری را دامن بزنند. در ساخت‌وسازهای شهری و اشخاصی که طبق دستورالعمل وزارت راه و شهرسازی تا ابتدای سال ۹۷ امکان فعالیت هم‌زمان در ۹ دستگاه دولتی مورد ذکر در ابلاغیه و نظام‌مهندسی را دارند، مصادیق تعارض منافی همچون موارد زیر معرفی شده است:

- ❖ همزمانی نقش ناظر و مجری منتج از وظایف نظارتی وفق ماده ۳۴ و ۳۵ قانون نظام‌مهندسی و کنترل ساختمان برای افراد شاغل در شهرداری‌ها و سایر مراجع صدور پروانه و کنترل و نظارت بر اجرای ساختمان.
- ❖ همزمانی اشتغال کارکنان وزارت راه و شهرسازی در صورتی که خود مشغول ارائه خدمات طراحی، اجرا و نظارت در ساخت‌وساز شهری هستند.
- ❖ همزمانی انجام وظایف تعیین صلاحیت و صدور پروانه اشتغال به کار مهندسی و اشتغال به امور مهندسی.
- ❖ ایجاد روابط خارج از ضابطه با متقاضیان ساخت‌وساز در مراجعه برای اخذ پروانه ساختمانی و هدایت آن‌ها به دفاتر ارائه‌دهنده خدمات مهندسی توسط کارکنان ادارات و یا بستگان و شرکای ایشان.
- ❖ تنظیم و تدوین دستورالعمل‌ها و ضوابط ساختمانی توسط اشخاصی که خود شاغل در ساخت‌وساز و منتفع از آن ضوابط هستند.
- ❖ پیش‌انداختن در صف و تسریع در انجام امور پروانه‌های ساختمانی توسط کارکنانی از سازمان‌های مرتبط با ساخت‌وساز که خود متصدی خدمات مهندسی آن پروانه هستند.

از سوی دیگر در کنار تعارض منافع پیچیده بین مالک و مهندس ناظر مواردی همچون پذیرش ریاست شورای مرکزی همزمان با نمایندگی مجلس با توجه به نقش نظارتی نمایندگان مجلس سبب بروز تعارض منافع در محدوده فعالیت‌های ساخت‌وساز شهری می‌گردد. علاوه بر موارد مورد اشاره برخی دیگر از مواردی که موارد تعارض منافع در ساختار نظام مهندسی می‌شوند به شرح زیر می‌باشد:

- ❖ تصدی مسئولیت در نظام مهندسی و شرکت‌های فعال در این حوزه
- ❖ ارجاع کار به دوستان، نزدیکان و وابستگان
- ❖ استفاده از اطلاعات و تصمیمات مؤثر بر فضای کار مهندسان
- ❖ استفاده از مزایای ناشی از جایگاه خود
- ❖ جایگاه تصمیم‌گیری در خصوص نحوه فعالیت برای مهندسان و خود
- ❖ تصمیم‌گیری در خصوص منابع حاصل از فعالیت مهندسان در راستای منافع شخصی

۶- بررسی لایحه "مدیریت تعارض منافع در خدمات عمومی"

بند ۵ ماده این لایحه رؤسا، مدیران، اعضای هیئت‌مدیره و کارکنان سازمان نظام پزشکی، سازمان نظام مهندسی، اتاق‌های بازرگانی، کانون وکلای دادگستری، کانون کارشناسان رسمی دادگستری و کلیه مؤسسات مأمور به خدمات عمومی که بخشی از وظایف حاکمیت را بر عهده‌دارند را مشمول قانون مدیریت تعارض منافع در خدمات عمومی برمی‌شمارد. در ابتدا باید به این نکته توجه داشت که می‌توان به جهت جلوگیری از افزایش تعداد قوانین موجود و ایجاد پیچیدگی در قوانین مقابله با مسئله فساد اداری، از قانون‌گذاری جدید تحت عنوان "مدیریت تعارض منافع" یا هر عنوان دیگر اجتناب شده و در عوض "قانون ارتقا سلامت اداری و مقابله با فساد" اصلاح گردد. در ادامه مفاد این قانون با ساختار نظام مهندسی مورد بررسی قرار گرفته است:

❖ بر اساس ماده ۲ این لایحه اشخاص مشمول قانون در سازمان نظام مهندسی رؤسا، مدیران، اعضای هیئت‌مدیره و کارکنان سازمان نظام مهندسی می‌باشند. حال آنکه تعریفی از کارکنان نشده است و از طرف دیگر نیز برای سایر بخش‌های نظام مهندسی همچون موارد زیر این قانون سکوت کرده است:

- هیأت عمومی سازمان نظام مهندسی ساختمان
- شورای مرکزی سازمان
- مجمع عمومی سازمان استان
- بازرسان

با توجه به نقش کلیدی این افراد در سازمان نظام مهندسی به نظر می‌رسد حوزه شمول این لایحه برای این افراد نیز ضروری می‌باشد. ❖ در این قانون با توجه به گستردگی تعریف اشخاص مشمول قانون که در ماده دو تعریف شده است، سازمان بازرسی کل کشور به‌عنوان مسئول ارزیابی ساختاری موجود در مورد اشخاص مشمول قانون که موجب ایجاد تعارض منافع می‌گردند می‌گردد. این شرایط در خصوص شرکت‌ها و ترجمان‌های دولتی در مقایسه با تشکل‌های غیردولتی همچون نظام مهندسی قابل مقایسه نمی‌باشد.

❖ در ماده پنج و تبصره آن، عالی‌ترین مقام هر یک از نهادهای عمومی باید در پاسخ به گزارش سازمان بازرسی کل کشور نسبت به وضع دستورالعمل، بخشنامه و ... اقدام نماید یا اینکه رأساً و به‌عنوان یک وظیفه اداری نسبت به این کار اقدام نماید؟ اگر حالت اول درست باشد که به نظر می‌رسد منظور ماده پنج و تبصره آن چنین امری باشد این موضوع باعث می‌شود نهادهای عمومی به‌جای آنکه فعالانه به دنبال مدیریت موقعیت‌های تعارض منافع باشند و در قبال عدم اقدام پاسخگو باشند، منفعلانه

منتظر اعلام نظر سازمان بازرسی کل کشور بمانند که با توجه به گستردگی افراد مشمول قانون ممکن است هرگز نوبت به آنها نرسد. اگر حالت دوم درست باشد تبصره ماده ۵ با ماده ۱۱ تداخل داشته و حذف یکی از آنها ضروری است.

- ❖ حال آنکه وزیر راه و شهرسازی بر همین اساس دستورالعمل اجرایی منع پذیرش همزمان اموری که واجد زمینه و یا متضمن منافع متعارض است از سوی وزارت راه و شهرسازی در ۱۳۹۶/۱۱/۵ تهیه و ابلاغ نمود ولی نه تنها مورد استقبال قرار نگرفت بلکه زمینه‌ساز خروج وزیر مربوط از دولت گردید.
- ❖ ایجاد سامانه جامع منافع آن گونه که در ماده شش طرح آمده امری پسندیده است اما به نظر می‌رسد اجرای این ماده به دلایل مختلف از جمله تعداد زیاد افراد مشمول قانون در نظام مهندسی که شامل رؤسا، مدیران، اعضای هیئت مدیره و کارکنان، عزل و نصب‌های مکرر مقام‌های دولتی و ضرورت به‌روزرسانی سامانه، ایجاد نامه‌نگاری‌های زیاد و ... امکان‌پذیر نباشد ضمن آنکه مجدد مسئولیت شناسایی موقعیت‌های تعارض منافع را از بالاترین مقام دستگاه‌ها به سازمان امور استخدامی کشور انتقال می‌دهد. حال آنکه این موضوع در خصوص یک سازمان غیردولتی به‌سختی قابلیت اجرایی دارد.
- ❖ در ماده ۱۴، فرایند اثبات تخلف شرح داده نشده و به لحاظ عملی قابل اجرا نیست؛ ضمن آنکه این ماده می‌تواند به محملی برای طرح ادعاهای غیرقابل اثبات جهت اخلال در فرایندهای تصمیم‌گیری یا تسویه حساب‌های شخصی با افراد تبدیل شود. این موضوع در سازمان نظام مهندسی که دارای ساختاری صنفی می‌باشد که گروه‌های مختلف در آن عضو می‌باشند و بسته به جایگاهی که به دست می‌آورند می‌توانند زمینه‌ساز طرح دعاوی خلاف واقع علیه طرف دیگر گردد.
- ❖ دلیل آنکه تبصره ماده ۱۵ مدت زمان سه سال را برای تسری حکم اعمال داشته معلوم نیست و به نظر می‌رسد اعمال حکم نباید به اشتغال فرد ارتباط داشته باشد.
- ❖ در ماده ۲۷ مجازات ۶ ماه تا دو سال انفصال از خدمت برای مجازات تخلف از هر یک از مواد اجرای قانون وضع شده است این در حالی است که در بعضی مواد دیگر قانون به مجازات دیگری اشاره شده است. از سوی دیگر مشخص نمی‌باشد که مثلاً در صورت تخلف یکی از مشمولین این لایحه در نظام مهندسی، این حکم برای انفصال از خدمت در آن رده شغلی می‌باشد که به‌عنوان یک مهندس فرد خاطی اجازه فعالیت ندارد.
- ❖ یکی دیگر از چالش‌هایی که لایحه تعارض منافع با آن روبروست پراکندگی و تفاوت در تعیین مراجع رسیدگی و نظارت بر اجرای مفاد این لایحه است که به نظر از مبنای واحدی تبعیت نمی‌کند و مبتنی بر پیشنهادات مختلفی که در مراحل نگارش لایحه صورت می‌گرفته، در لایحه ثبت شده است. به‌طور کلی اگر بخواهیم موارد ارجاعی لایحه را متناظر با تعیین مراجع رسیدگی و نظارت معرفی کنیم می‌توان به موارد زیر اشاره نمود؛
- ❖ واحد تعارض منافع (مواد ۱۲، ۱۶، ۱۸، ۲۳، ۲۴ و ...)، هیئت رسیدگی به تخلفات اداری (مواد ۶۷ و ۷۱)، مراجع نظارتی و قضایی ذیصلاح از جمله؛ دیوان عدالت اداری، دادگاه‌های عمومی، دیوان محاسبات و ... (ماده ۷۳).
- ❖ این در حالی می‌باشد که ساختار نظام مهندسی خود دارای پیچیدگی‌هایی می‌باشد که به‌واسطه این تنوع در سطوح مختلف بروز تعارض منافع مراجع رسیدگی و نظارت بر اجرای مفاد این لایحه را غیر اجرایی می‌کند.

۷- نتیجه‌گیری

به نظر می‌رسد تعارض منافع موضوعی است که در کشورهای مختلف مورد توجه قرار گرفته و تنوع و مصادیق آن دائماً در حال افزایش است. هم‌چنین، به‌خصوص در حوزه حقوق عمومی که اعتماد عمومی به دولت در آن مطرح می‌شود، لازم است قوانین و مقررات موجود به نحوی متناسب با نیازهای عمومی این حوزه و همگام با هنجارهای پذیرفته‌شده بین‌المللی تغییر کرده و به‌ویژه در عرصه نظام مهندسی که از جمله مهم‌ترین و اساسی‌ترین ساختارهای اجرای پروژه‌ها در کشور است، مقررات مناسب تدوین و اجرا شود. بنابراین، شایسته است که بدو تعارض منافع به‌نحوی که بتواند غالب مصادیقی که بر شمرده شده یا ممکن است قابل معرفی باشد را در متن قانون وارد و ضمن ترسیم احکام اصلی آن، قوانین متعارض و مصادیق تخلف با قید تصریح، نسخ و سپس مقررات

لازم، جهت تنظیم امور و پیشگیری یا مدیریت اقسام تعارض منافع در گستره‌ی نظام‌مهندسی تدوین گردد. بدیهی است در این خصوص مطالعات میدانی جهت شناخت مصادیقی از تعارض منافع در نظام‌مهندسی که با توجه به رژیم حقوقی کشور ایران فاقد مشابه خارجی بوده یا به هر علت کمتر شناخته شده است، ترتیب داده شود.

ارائه لایحه "مدیریت تعارض منافع در خدمات عمومی" از سوی دولت گامی اساسی برای شروع این موضوع می‌باشد که با توجه به ساختار سازمان‌های غیردولتی همچون نظام‌مهندسی نیازمند اصلاح و بازبینی در بخش‌های مختلف همچون حوزه شمول و تعیین مصادیق و ... می‌باشد.

۸- مراجع

1. Anonymous. Law West's Encyclopedia of American Conflict of Interest. <http://www.answers.com/topic/conflict-ofinterest> (accessed in 2011)
2. Anonymous. Black's Law Dictionary. <http://www.blackslawdictionary.com>
3. Managing Conflict of Interest in the Public Service OECD Guidelines and Country Experiences
4. Transparency international, <http://blog.transparency.org/2009/07/27/what-is-a-%E2%80%98conflict-of-interest%E2%80%99/>
5. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0896:FIN:EN:PDF#page=51>
6. Regulating Conflicts of Interest for Holders of Public Office in the European Union- A Comparative Study of the Rules and Standards of Professional Ethics for the Holders of Public Office in the EU-27 and EU Institutions http://ec.europa.eu/dgs/policy_advisers/publications/docs/hpo_professional_ethics_en.pdf#page=27
7. Managing Conflict of Interest in the Public Service OECD Guidelines and Country Experiences
8. http://www.oecd-ilibrary.org/governance/managing-conflict-of-interest-in-the-public-service_9789264104938-en
9. Digirolamo JA. Conflict in organizations. http://turbochargedleadership.com/docs/Conflict_in_Organizations (accessed in 2011)
10. Anonymous. Conflict of Interest: IRS Sample Policy Annotated for Grantmakers, Legal Services and Ethical Standards Group. http://www.cof.org/files/Documents/Building%20Strong%20Ethical%20Foundations/Conflicts_of_Interest_IRS_Sample_Policy (accessed in 2011)
۱۱. تعارض منافع، دسته بندی و مفهوم شناسی، ۱۳۹۶، شماره مسلسل: ۱۵۴۴۸، دفتر مطالعات اقتصاد مجلس شورای اسلامی
۱۲. تعارض منافع، راهکارهای پیشگیری و مدیریت، ۱۳۹۶، شماره مسلسل: ۱۰۸۵۱، دفتر مطالعات اقتصاد مجلس شورای اسلامی
13. Anonymous. Some Observations on Public Inquiries. www.ontariocourts.on.ca/coa/en/ps/speechs/publicinquiries.html (accessed in 2011)
14. Thompson DF. Understanding financial conflicts of interest. N Engl J Med 1993;
15. Mesick ML. Conflict of Interest. <http://www.boeing.com/companyoffices/ab> <http://rc.majlis.ir/fa/news/show/764425> (accessed in 2011)
۱۶. بررسی شیوه های کنترل فساد در کانادا، دفتر مطالعات سیاسی مجلس شورای اسلامی، آذر ماه ۱۳۸۴.
17. Anonymous. This Document, Prepared by the Legislative Counsel Office, is an Office Consolidation of This Act. <http://www.gov.pe.ca/law/statutes/pdf/a-09> (accessed in 2003)
18. Anonymous. Values and Ethics Code for the Public Service in Canada, Chapter 2: Conflict of Interest Measures. www.tbs-sct.gc.ca/pubs_pol/hrpubs/TB_851/vec-cve1-eng.asp (accessed in 2011)
19. Anonymous. AAU Framework Document on Managing Financial Conflicts of Interest, Association of American Universities Framework Document on Managing Financial Conflicts of Interest. www.aau.edu/WorkArea/showcontent.aspx?id=6360 (accessed in 2011)
20. Anonymous. Summary of the Conflict of Interest Law for Municipal Employees. http://www.mass.gov/?...summary_municipal (accessed in 2011)
21. Anonymous. Parliament of Canada. Conflict of Interest Code for Members of the House of Commons.
22. <http://www.parl.gc.ca/HousePublication.aspx?DocId=30168338&mode=1&parl=30&se c=1&language=E> (accessed in 2011)

23. Conflict of Interest Restriction and Disclosure, World Bank Public Sector and Governance Group, 2013.
۲۴. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۵۸/۹/۱۲ مجلس شورای اسلامی، روزنامه رسمی ۱۰۱۷۰ ایران، انتشار ۱۳۵۸/۱۱/۱
25. Financial Disclosure Systems Declarations of Interests, Income, and Assets, World Bank Public Sector and Governance Group, 2013.